

Review and analysis of the Tunisian commitment document from the perspective of criminal policy

Mohammad Reza Konani¹✉
Meysam Ghalaee²

Received: 2021/04/21
Date of acceptance: 2021/06/25
Article Type: Research

Abstract

Field and Aims: The statement of the Tunisian Commitment Document, which was held in 2005 following the International Conference on Information Literacy and Lifelong Learning, mentions information literacy as one of the basic human rights in the digital age and the "beacon of the information society", Because information literacy allows people to search, evaluate and exploit the information they need for personal, social, professional and educational purposes at all stages of life. The role of information literacy in social and economic development is fully accepted and clearly shows that information literacy is not only related to education but also directly related to social participation, improving the quality of life and employment.

Methodology: The research method was descriptive-analytical and the method of data collection was library by taking notes.

Findings: From the perspective of criminal policy, this document has expressed more of its shortcomings in terms of participatory criminal policy, the participation of all nations that have participated in this commitment in such a way that the problems of the people, including economic, political, cultural, social and people should receive the necessary training in such a way that they can live in a better, more desirable and healthier way in this global arena. Our purpose in this article is to examine this commitment document from a general criminal policy perspective.

Conclusion: Educating people, especially children and adolescents, from the very beginning can shape a good future for them and prevent them from committing crime and deviance. Various applied.

Keywords: document, commitment, Tunisia, criminal policy.

¹. Master of Criminal Law and Criminology, Payame Noor University, Karaj, Iran. (Responsible author) mohamadrezakoonani44@gmail.com

². PhD Student in Criminal Law and Criminology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran
m.ghalaee@gmail.com

بررسی و تحلیل سند تعهد تونس از منظر سیاست جنایی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۰۴

نوع مقاله: پژوهشی

محمد رضا کونانی^۱ ✉

میثم قلائی^۲

چکیده:

زمینه و هدف: در بیانیه سند تعهد تونس که در سال ۲۰۰۵ به دنبال برگزاری اجلاس بین‌المللی در زمینه سواد اطلاعاتی و یادگیری مادام‌العمر برگزار شد از سواد اطلاعاتی به عنوان یکی از حقوق اولیه انسانی در عصر دیجیتال و «فانوس جامعه اطلاعاتی» یاد شده، زیرا سواد اطلاعاتی به افراد این امکان را می‌دهد تا در تمام مراحل زندگی برای اهداف شخصی، اجتماعی، حرفه‌ای و آموزشی اطلاعات مورد نیاز خویش را جستجو کرده، ارزیابی و مورد بهره‌برداری قرار دهند. نقش سواد اطلاعاتی در پیشرفت اجتماعی و اقتصادی، کاملاً پذیرفته شده و به خوبی این امر را نشان می‌دهد که سواد اطلاعاتی تنها با آموزش مرتبط نیست بلکه ارتباط مستقیمی با مشارکت اجتماعی، بهبود کیفیت زندگی و اشتغال دارد. هدف ما در این مقاله بررسی این سند تعهد از دیدگاه کلی سیاست جنایی است.

روش‌شناسی: روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی بوده و روش گردآوری مطالب به صورت کتابخانه‌ای از طریق فیش‌برداری بوده است.

یافته‌ها: این سند از نظر سیاست جنایی مشارکتی بیشتر اهداف خود را بیان نموده است، یعنی شرکت تمام ملت‌هایی که در این تعهد مشارکت نموده‌اند به گونه‌ای باشد که مشکلات مردم از جمله اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی را برطرف نموده و به گونه‌ای مردم آموزش‌های لازم را ببینند که تا حد امکان بتوانند به نحو بهتر و مطلوب‌تر و سالم‌تری در این عرصه‌ی جهانی زندگی کنند.

نتیجه‌گیری: آموزش به اقشار مردم بخصوص کودکان و نوجوانان در همان ابتدا می‌تواند آینده‌ی خوبی را برای آنان رقم بزند و آنها را از ارتکاب جرم و انحراف بازدارد و از دیدگاه سیاست جنایی با اتخاذ تدابیر این سند تعهد می‌توان پیشگیری‌هایی را در سطوح مختلف اعمال کرد.

واژگان کلیدی: سند، تعهد، تونس، سیاست جنایی.

^۱ کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه پیام نور، کرج، ایران. (نویسنده مسئول)

mohamadrezakoonani44@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

m.ghelaei@gmail.com

مقدمه

از زمان برگزاری دومین مرحله «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی»، که در روزهای ۱۶ تا ۱۸ نوامبر ۲۰۰۵ در تونس تشکیل شد، برای اجرای مصوبات مندرج در دو سند نهایی مرحله اخیر این اجلاس عالی، شامل «سند تعهد تونس» و «دستور کار تونس برای جامعه اطلاعاتی»، که در واقع مکمل دو سند نهایی مصوب مرحله قبلی اجلاس عالی مذکور با عنوان‌های «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» به شمار می‌روند، در سطح بین‌المللی اقدام‌های مهمی در مورد پی‌گیری و اجرای این مصوبات صورت گرفته‌اند. در سند دوم مصوب اجلاس عالی اخیر، موسوم به «دستور کار تونس برای جامعه اطلاعاتی»، سه تصمیم مهم راجع به ضرورت تحول «مکانیسم‌های تأمین مالی» تدارک تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات توسعه‌ای، تشکیل «مجمع مباحثه در مورد راهبری اینترنت» و «پی‌گیری و اجرای» مصوبات مراحل دو گانه «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» در ژنو و تونس؛ با تکیه خاص بر یازده مورد خطوط اصلی مندرج در «برنامه عمل» مصوب اجلاس عالی ژنو، انعکاس یافته بودند و از دبیرخانه سازمان ملل متحد و دولت‌ها، سازمان‌های وابسته به جامعه مدنی و بخش خصوصی، خواسته شده بود که برای تحقق آن‌ها اقدام کنند.

درباره مصوبات مذکور، صرف‌نظر از موضوع تحول مکانیسم‌های تأمین مالی تدارک تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای کشورهای در حال توسعه، که مسأله‌ای بسیار پیچیده است و بدون همکاری و کمک مؤثر کشورهای ثروتمند تحقق نمی‌یابد، در دو زمینه دیگر، شامل تشکیل «مجمع مباحثه در مورد راهبری اینترنت» و تعقیب و اجرای «خطوط عمل» یازده گانه یاد شده، در ماه‌های اخیر کوشش‌های خاصی از سوی دبیرخانه سازمان ملل، به عمل آمده‌اند. سند تعد تونس از دیدگاه سیاست جنایی مکانیسم‌هایی بسیاری را در بر دارد که از جمله می‌توان به سواد اطلاعاتی و حقوق بشر و فقرزدایی و پیشگیری از حاشیه‌نشینی و بیکاری و گرسنگی و فقر که از دیدگاه سیاست جنایی زمینه‌ساز بسیاری از جرایم است و بی‌سرنه‌ای و مهاجرت و مشکلات آموزشی و خانوادگی و... نام برد.

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

الف: ادبیات تحقیق

هر جامعه برای حفظ بقای خود ناچار باید با متخلفان برخورد کرده و آنها را مجازات کند. در گذشته مجازات‌ها صرفاً جنبه فردی داشت و توسط خانواده یا قبیله اعمال می‌شد. یعنی بحث عدالت «سیاست» مطرح بوده است. با پیشرفت جوامع و دستیابی آنها به قانون اساسی، قانون اساسی در بدو امر، سخن از بافت سیاسی و حکومتی داشت. لیکن به تدریج معقول و کامل شد تا جایی که تمامی جوانب، حقوق، سیاست و جزئیات جامعه را در بر گرفت و اینجا بود که قانون اساسی حاوی خطوط سیاست جنایی نیز گردید. برای سیاست جنایی معنای متعددی ذکر شده است، لکن هر معنایی در زمره سیاست کلان، هماهنگی و انسجام میان عناصر و مولفه‌های آن می‌باشد (تسلیمی، ۱۳۸۶: ۹). فون لیست در تعریف «سیاست جنایی» می‌گوید: «مجموعه‌ی منظم اصولی که دولت و جامعه با توسل به آنها مبارزه علیه بزه و بزهکاری را سازمان‌دهی می‌کند» (لازرژ، ۱۳۷۵: ۹-۱۱). او در این تعریف به ماهیت امکانات و اصول سیاست جنایی نمی‌پردازد. دیدگاه او در این قلمرو، به فوئر باخ نزدیک است و مراد وی از سیاست جنایی، عمدتاً همان «سیاست کیفری» است. وی تأکید دارد که برای تشخیص سیاست جنایی باید دو نکته را مدنظر داشت: پیشگیری اجتماعی با هدف حذف کامل یا محدود ساختن شرایط اجتماعی جرم؛ مبارزه علیه بزهکار.

اگر سیاست جنایی را به منزله تدابیر مواجهه با جرم تلقی کنیم، هیچ حکومتی در طول تاریخ فاقد سیاست جنایی نبوده است، زیرا به هر حال در مقابل جرم، واکنش خاصی داشته است. حتی «عدم واکنش» نیز خود نوعی سیاست جنایی است. اصطلاح «سیاست جنایی» با قدمتی نزدیک به یک قرن و رویکردی کلان به پدیده مجرمانه، زیربنای پاسخ‌های گوناگون در برابر جرم است.

ب: پیشینه تحقیق

- بورقهرمانی (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان «اخلاق رایانه‌ای، اصول و قواعد آن از منظر اسلام و مقررات بین‌المللی و داخلی» به این موضوع پرداخته که یکی از مصادیق اخلاق کاربردی اخلاق رایانه‌ای یا اخلاق فناوری اطلاعات است. اخلاق رایانه‌ای موضوع میان‌رشته‌ای است که بحث درباره آن به آشنایی و تخصص در دو حوزه اخلاق و رایانه نیازمند است با پیشرفت سریع فناوری، وابستگی افراد به استفاده از فناوری‌ها یا اطلاعاتی و ارتباطی مسائل و مشکلات در حوزه اخلاق رایانه‌ای رخ داده‌است که این مسائل ناهنجاریهایی را در فضای اطلاعات بوجود آورده است آمار جرایمی چون هک، نفوذ غیرمجاز، ویروس‌ها، جعل و دستکاری اطلاعات، مزاحمت‌های رایانه‌ای و موارد مشابه نشان‌دهنده اهمیت بررسی اخلاق در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات است.

- عاکفی قاضیانی و عاکفی قاضیانی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای تحت عنوان «عملکرد نظام امنیت جمعی سازمان ملل متحد: توسل به زور با تجویز شورای امنیت» به این نتیجه رسیدند که منشور ملل متحد دو نوع نظام امنیت جمعی را به رسمیت شناخته است. سازوکار امنیت جمعی مندرج در ماده (۵۱) منشور در رابطه با حق دفاع مشروع دولت‌ها و همچنین توسل به زور با تجویز شورای امنیت، توسل به زور با تجویز شورای امنیت، ریشه در سازوکار مشابه، در میثاق جامعه ملل دارد که البته با تحولاتی همراه بوده است. امروزه با تداوم وقوع مخاصمات بین‌المللی، نظام امنیت جمعی ملل متحد به چالش کشیده شده و کارآمدی این ساختار مورد انکار یا تردید قرار گرفته است؛ و در نهایت این نتیجه حاصل شده که علی‌رغم برخی کاستی‌ها، سازوکار توسل به زور شورای امنیت در برخی موارد کارآمد نمایان شده و می‌تواند از مشارکت دیگر تابعین حقوق بین‌الملل نیز بهره‌جوید.

- کورنایی؛ میرکمالی و امیرحشمتی (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای تحت عنوان «برهم‌کنش موازین حقوق بشر و سیاست جنایی امنیت‌گرا در افق قواعد حقوق بین‌الملل؛ با تاملی بر قانون میهن‌پرستی آمریکا» به این نتیجه رسیدند که مسأله اعتبار و انکس کیفی در قبال جرایم به موازات مسائلی چون توجه به انحراف، نگاه میان‌رویکردی به تأسیسات زرادخانه عدالت‌کیفری و پارامترهای جرم‌شناختی و غیرکیفری، مشارکتی شدن برخورد با جرایم و انحرافات، مدل‌سازی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی سازمان‌های فکری پیشگیری از پدیده جنایی و توزیع معنوی سهام حضور در سیکل مدیریتی اجتماع در بین کنشگران حقیقی و حقوقی جامعه در ذات و چارچوب روایت‌های عاری از مرز سیاست جنایی، این فرصت را به دست می‌دهد که بتوان در دو سطح خرد و کلان به این نهاد نگریست و در شناسایی بهتر آن، گونه‌های مفهوم شناختی متعددی را مطرح ساخت که هر کدام به اصول و قواعد مختلفی از موازین حقوق بشر و حقوق بین‌الملل نزدیک می‌باشند. دولتی که تمام همت خویش را مصروف صیانت از ایدئولوژی «خویش‌صالح‌پنداری» غلط خود و حذف حداکثری مخالفان نماید، از یک سو رفته رفته به سیاست دشمن‌پنداری جنون‌آمیز مجرمان نزدیک شده و دلیلی برای پاسداری از حقوق بنیادین آنها احساس نمی‌کند و از سوی دیگر، حتی ممکن است که با بی‌کفایتی محض و با برساختن جرم و جنایت، در اندیشه سود بردن از نرخ صوری و خودساخته فعالیت‌های مجرمانه در جامعه افتد، چرا که از این طریق قادر خواهد بود که به سادگی بسیاری از فعل و انفعالات جمعیت مخالف را با برچسب مجرمانه مواجه ساخته و عملاً بهترین مقدمه‌سازی غیراخلاقی را برای حذف و پایان دادن به فصول روایت زندگانی مخالفانش برای خویش هموار سازد.

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

یافته ها

۱. اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی (WSIS)^۱

اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی (WSIS) که در دو مرحله، در ژنو (۲۰۰۳) و تونس (۲۰۰۵) برگزار گردید، از ابعاد مختلف حائز اهمیت است. باید به این نکته اشاره کرد که اجلاس WSIS نسبت به سایر اجلاس‌های سازمان ملل، از نظر نحوه برگزاری، متفاوت بود زیرا در این اجلاس علاوه بر نمایندگان کشورها و سازمانهای دولتی، از نمایندگان جامعه مدنی و بخش خصوصی نیز برای شرکت دعوت شده بود تا به نوعی کلیه ذینفعان در اجلاس شرکت داشته باشند. بنابراین شرکت نمایندگان بخش خصوصی و جامعه مدنی تواما در یک اجلاس بین‌المللی آن هم در سطح سران کشورها، شیوه و روش جدیدی در برگزاری کنفرانس‌های بین‌المللی محسوب می‌شود که تا آن زمان سابقه نداشته است. در اجلاس تونس، علاوه بر نمایندگان رسمی ۱۷۴ کشور، اتحادیه اروپا، ۹۲ سازمان بین‌المللی، نمایندگان ۶۰۶ سازمان غیردولتی (NGO) و همچنین نمایندگان ۲۲۶ موسسه خصوصی در اجلاس شرکت داشتند و شرکت چشمگیر و گسترده در این اجلاس، نشانه اهمیتی است که جهان امروز برای فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی قائل است.

و در مرحله اول اجلاس سران درباره جامعه اطلاعاتی که از ۱۰ لغایت ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳ در ژنو برگزار شد برای اولین بار و در عالی‌ترین سطح مباحث مهمی همچون نقش فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در توسعه، دسترسی آسان و ارزان به وسایل ارتباطی، ظرفیت‌سازی و گسترش سواد اطلاعاتی مورد بحث و بررسی قرار گرفتند.

در پایان اجلاس ژنو، دو سند با اجماع جامعه جهانی مورد تصویب قرار گرفتند:

اعلامیه اصول (Declaration of Principles) و برنامه عمل (Plan of Action) سند اول یعنی اعلامیه اصول اصول اساسی مورد توافق و اجماع جهانی را در حوزه ارتباطات بیان می‌کند، در حالی که سند دوم یعنی برنامه عمل، جزئیات اهدافی که در آینده باید به آن دست یافت را ترسیم می‌کند. در واقع می‌توان گفت که این دو سند اولین تلاش جامعه جهانی برای طراحی شالوده و بنیان جامعه اطلاعاتی و یا به تعبیر یکی از صاحب‌نظران اولین تلاش در جهت تدوین قانون اساسی جامعه اطلاعاتی^۲ است (پولت^۲، ۲۰۰۴: ۸۶). در مرحله اول اجلاس سران قرار شد تا بررسی موضوع راهبری اینترنت و نحوه تامین منابع مالی برای بکارگیری فن‌آوریهای اطلاعاتی در توسعه در اجلاس دوم ادامه پیدا کند. نهایتاً در تونس (۲۰۰۵) دو سند به تصویب رسید. سند اول

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

1. World Summit on the Information Society

2. Poullet

یعنی سند تعهدات تونس (Tunis Commitment) در واقع همان اصولی را که در اعلامیه اصول بیان شده تکرار می کند اما سند دوم یعنی دستور کار تونس (Tunis agenda) حاوی پیشرفت مذاکرات در زمینه راهبری اینترنت و مشارکت بین المللی در امر مبارزه با شکاف دیجیتال است.

۱-۱. اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی و توانمندسازی نیروهای انسانی از طریق جریان آزاد اطلاعات و دسترسی به اطلاعات و دانش

شرکت کنندگان در اجلاس جهانی سران (WSIS) آشکارا تعهد خود را بر ایجاد جامعه اطلاعاتی مردم محور، فراگیر و توسعه گرا اعلام کردند. جامعه ای که در آن «هر کس اطلاعات و دانش تولید کند، به اطلاعات و علوم دسترسی داشته باشد و از آن بهره مند گردد و یا اطلاعات دریافتی را به اشتراک گذارد تا اشخاص و جوامع توانمند شوند و از استعداد های خود برای رشد و بهبود شرایط زندگی استفاده کنند.

اعلامیه اصول اجلاس سران به درستی به نقش مهم جریان آزاد اطلاع رسانی و دسترسی به اطلاعات به عنوان پیش شرط توانمندی افراد و یا هر جامعه ای تأکید می کند. در واقع جریان آزاد اطلاع رسانی و وجود رسانه های آزاد (جدید) از عوامل مهم در توانمندسازی افراد و مشارکت اجتماعی آنان محسوب می گردند. در جهان امروز مردم سالاری به معنای مشارکت شهروندان مطلع در اداره امور جامعه می باشد و زمانی این امر امکان پذیر است که شهروندان اطلاعات لازم را در اختیار داشته باشند. بنابراین توانمندی مردم و مشارکت آنان در تصمیم گیری های فردی و اجتماعی منوط به جریان آزاد اطلاع رسانی و دسترسی به اطلاعات است.

لذا مصوبات اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی با تکرار ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر حق دسترسی به اطلاعات و دانش تأکید می کنند و این حق را یکی از حقوق بنیادین بشر دانسته و آزادی جستجو، دریافت، بهره برداری و استفاده از اطلاعات برای ایجاد، جمع آوری و اشاعه دانش را در جهت نیل به جامعه اطلاعاتی ضروری می دانند.

۱-۲. سند تعهد و سواد اطلاعاتی (شاخصها، پیش بینی در برنامه ریزی آموزشی)

بر اساس اسناد WSIS کشورها باید در برنامه ریزی درسی خود واحدهای درسی مناسب برای گسترش سواد اطلاعاتی و رسانه ای پیش بینی کنند به نحوی که جوانان قادر به بهره برداری خلاقانه و ابتکاری از فن آوری های نوین باشند. لذا ضروری است به مطالعه عناصر تشکیل دهنده سواد اطلاعاتی و بررسی تحقیقات صورت گرفته در زمینه ینی سواد اطلاعاتی در نظام های آموزشی پردازیم.

براساس تعریفی که از سواد رسانه‌ای در حوزه آموزش عالی گردیده سواد اطلاعاتی از عناصر زیر تشکیل شده است:

- تشخیص نیاز به اطلاعات
- جایابی اطلاعات و ارزیابی کیفیت آنم
- ذخیره‌سازی و بازیابی اطلاعات
- استفاده مؤثر و صحیح از اطلاعات
- به‌کارگیری اطلاعات و تبدیل آن به دانش و انتقال آن

لازم به ذکر است که با آموزش‌های فنی در حوزه ICT^۱، افراد با کاربرد این فن‌آورها آشنا می‌گردند اما سواد اطلاعاتی مفهوم وسیع‌تری دارد. در حقیقت اطلاعات بدون پردازش و تبدیل آن به دانش، داده‌های خام هستند.

تحقیقات و پژوهش‌هایی که در زمینه سواد اطلاعاتی صورت گرفته نشان می‌دهد که عناصر تشکیل‌دهنده سواد اطلاعاتی همان پنج عنصری است که نام بردیم. این پژوهش‌ها هم در زمینه بررسی سواد اطلاعاتی در مدارس و دبیرستان‌ها انجام شده و هم به تحقیق پیرامون این موضوع در دانشگاه‌ها پرداخته‌اند (و بر^۲، ۲۰۰۶: ۱۱۲). البته پژوهش‌ها در اروپا و امریکا سواد اطلاعاتی را در آموزش پایه و هم تحصیلات دانشگاهی مورد توجه قرار داده‌اند ولی در سایر مناطق جهان غالباً به بررسی سواد اطلاعاتی در مراکز آموزش عالی پرداخته‌اند و این امر به این دلیل است که در کشورهای پیشرفته کسب مهارت سواد اطلاعاتی هم‌زمان با کسب مهارت‌های اولیه فنی در حوزه ICT انجام می‌پذیرد زیرا در این کشورها زیرساخت‌ها فراهم است و اطلاعات هم غالباً از منابع الکترونیک کسب می‌گردند. بنابراین از دوره پیش‌دبستانی تا مراحل نهایی آموزش در مراکز دانشگاهی، در سطوح مختلف به صورت مستمر و زنجیره‌وار، گسترش سواد اطلاعاتی در دستور کار نهادهای آموزشی قرار دارد:

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

1. Information and Communication Technologies

2. Webber

دوره آموزش	سطح آموزش	صالحیت‌ها
پیش دبستانی	آموزش پایه و اولیه .	تعریف اطلاعات مورد نیاز
دبستان	سطح متوسط	جایابی و دسترسی به اطلاعات
راهنمایی	سطح پیشرفته	ارزیابی اطلاعات
متوسطه	سطح عالی	سازماندهی اطلاعات
کارشناسی		استفاده از اطلاعات
کارشناسی ارشد		تبدیل و انتقال دانش
تحقیقات پیشرفته و عالی (دکتری)		

یونسکو نیز به نوبه خود با توجه به اهمیت سواد اطلاعاتی و ضرورت گسترش آن در جهان، تحقیقات و مطالعات گسترده‌ای را با همکاری کارشناسان بین‌المللی در زمینه مفاهیم پایه و اولیه در این حوزه انجام داده و شاخص‌های سواد اطلاعاتی را به منظور ارزیابی توسعه آن تدوین کرده و برنامه‌ای درسی برای آموزش معلمان در زمینه سواد اطلاعاتی و رسانه‌ای تهیه و به کشورهای پیشنهاد کرده است تا پس از آموزش معلمان، آنان به نوبه خود شرایط درک این مفاهیم را برای دانش‌آموزان فراهم کنند.

۳-۱. تعهد تونس در منظر سیاست جنایی

سند تونس دارای مواردی می‌باشد که سبب پیشگیری از جرم می‌شود، مانند توسعه دسترسی به فن‌آوری‌های روز، گسترش آزادی بیان، حمایت از حقوق بشر، از بین بردن فقر، دموکراسی، توسعه پایدار و احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اصولی، آزادی بیان و آزادی جریان اطلاعات، توجه به نیازهای خاص گروه‌های حاشیه‌نشین و آسیب‌پذیر جامعه شامل مهاجران، مردم بی‌خانمان داخلی و پناهندگان، افراد بیکار و محروم از مزایای اجتماعی، اقلیتها و چادرنشینان، افراد مسن و ناتوان، تساوی جنسیت، که در موارد ۴۰ گانه این تعهد نامه ذکر شده‌اند. یکی از مهمترین این موارد احترام و حمایت از اعلامیه حقوق بشر می‌باشد. باید دانست که بندهای زیادی در سند تونس با اصول حاکم بر سیاست جنایی سازگار است باید توجه داشت سیاست جنایی شاخه‌ای از علم است که بیشتر از یافته‌های رشته حقوق جزا بهره می‌برد. شامل کلیه اقدام‌های سرکوبگرانه کیفری و غیر کیفری و پیشگیرانه با ماهیت‌های مختلف می‌شود که دولت و جامعه مدنی، هر یک به صورت مستقل و با مشارکت سازمان‌یافته یکدیگر از آن‌ها در قالب‌های مختلف به منظور

¹ . Understanding Information Literacy, 2008

سرکوبی بزهکاری و بزهکاران و نیز پیشگیری از بزهکاری و انحراف استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر سیاست جنایی مترادف با جنبه‌های نظری و عملی اشکال مختلف کنترل اجتماعی جرم و انحراف متجلی می‌شود. در ادامه به تاثیر این اعلامیه‌ها بر تحقق اهداف سیاست جنایی می‌پردازیم. سند تونس تحولات حقوقی در زمینه حقوق بشر ایجاد نموده که سبب کاهش جرم و تبعیض جنسیتی می‌شود، مانند

قانونگذاری، پایه‌گذاری و ایجاد امکانات تضمین‌کننده پیشرفت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در کشورهای جنوب، که همچنان از استفاده از انقلاب اطلاعاتی که هم‌اکنون به صورت یکی از مفاهیم پیشرفت و تحول در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رسانه‌های گروهی در جهان درآمده است، به دور مانده‌اند.

همبستگی و اتحاد در سطح بین‌المللی برای غلبه بر فقر، برقراری عدالت، اعتماد متقابل و همکاری سازنده میان سایر کشورها به واسطه ایجاد ابزاری که تضمین‌کننده استفاده عادلانه و شایسته همکاری از فن‌آوری‌های پیشرفته باشد.

تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی علمی جهت رسیدگی به مسائل مطرح جامعه اطلاعاتی از قبیل هویت، تنوع و ویژگی‌های فرهنگی، احترام به ارزشهای اخلاقی و نیز تقویت رفتارهایی که با نژادپرستی، تبعیض، کینه‌توزی، اعمال خشونت، و تروریسم در تعارض هستند.

۱-۳-۱. سند تعهد و حقوق بشری

کنوانسیون‌های حقوق بشر در زمره معاهدات چندجانبه تلقی می‌شوند که مشخصه بارز آنها هنجارآفرینی است. معاهدات حقوق کودک نیز از این دسته از معاهدات است. در حقیقت هدف از تصویب معاهدات قاعده‌ساز ایجاد تعادل بین حقوق و امتیازاتی نیست که هر یک از دول عضو در رابطه متقابل به طرف دیگر تفویض می‌نماید، بلکه هدف، بیشتر ایجاد قواعد مشترک بین‌المللی و بازتاب ارزشهای مشترکی که دول عضو، به رعایت آن در قلمرو خود متعهد می‌گردند، است.

اصولاً هر کشوری که به سندی حقوق بشری ملحق می‌شود منکر لزوم احترام به کرامت انسانی نمی‌شود. سخن در این است که تفسیر کرامت انسانی و تجلی آن در سند مربوطه چگونه در نظر گرفته شده است. از همین رو، به نظر می‌رسد که داشتن ملاکهای دقیق‌تر و اصول شفاف‌تری در این زمینه ضروری باشد. به علاوه، معاهدات بین‌المللی به گونه‌ای هستند که در عمل ممکن است کشورها با شرطهای مبهم و تفسیربردار به آنها بپیوندند، شرطهایی که در عمل می‌تواند تمام تعهدات قراردادی کشور مزبور نسبت به معاهدات را تحت تاثیر خود قرار دهد (قاری سید فاطمی، ۱۳۸۲: ۲۰۳) کمیته حقوق کودک کشورهای عضو را ترغیب می‌کند که با دیدگاهی

صرف نظر کننده در قید و شرط خود در مورد کنوانسیون تجدیدنظر کنند.

۱-۳-۲. هماهنگ سازی قوانین داخلی با نظام بین المللی

اکثر کشورهای که نقض حقوق بشر از دغدغه های آنان به شمار می رود، در حقیقت از امضاء کنندگان کنوانسیون بین المللی حقوق بشری، به ویژه در مورد زنان و کودکان هستند و به این ترتیب ملزم به اجرای احکام این اسناد می باشند. با این وجود، در بسیاری از این کشورها روند تنظیم پیش نویس و تسلیم قوانین اجرایی بسیار کند بوده و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه حتی فرآیندی غیر متعارف قلمداد می گردد. علاوه بر این، در برخی از کشورها با اینکه از چنین قوانینی بهره مندند فاقد ضمانت اجرایی لازم هستند. لذا اقدامات تقنینی و تدوین برنامه های عملی آن، با اعمال نوآوری ها می تواند شروع مجددی برای پیکار با این پدیده معاصر حقوق بشری باشد. تاثیر گذاری یک عمل در سرزمین بیش از یک دولت ملاک واحدی است که هم می تواند مبنای اعمال صلاحیت توسط دولت های مختلف گردد و هم جرم را فراملی کند (سلیمی، ۱۳۸۰: ۶).

۱-۳-۳. سند تعهد و فقر

فقر یک پدیده چند بُعدی است که شامل ناکامی در رضایت مندی بر مبنای نیاز و کمبود دست یابی به منابع، تحصیلات، مهارت، سلامت، تغذیه، پناهگاه، امکانات بهداشتی است که آسیب پذیری اجتماعی، خشونت و کمبود آزادی را در پی دارد. (کلهر، ۱۳۸۴: ۲۰)

فقر و انحرافات اجتماعی از جمله پدیده هایی هستند که به نظر بسیاری از صاحب نظران با هم مرتبط می باشند. تحقیقات در عین حال که مؤید وجود رابطه مستقیم بین فقر و انحرافات نیست، اما وجود همبستگی میان آن دو را تأیید می نماید. برای تبیین تاثیر فقر بر ارتکاب جرم و به تعبیری اثبات وجود رابطه همبستگی بین آن دو پدیده باید همبستگی بین نوسانات اقتصادی و تغییرات تبهکاری را مورد بررسی قرار داد تا روشن گردد که آیا همبستگی مثبت بین آن دو برقرار است یا همبستگی منفی، در وجود یک همبستگی مثبت بین بحرانهای اقتصادی و افزایش بعضی از گونه های بزهکاری به ویژه سرقت تردیدی نیست و آمارها نیز اغلب آن را تایید کرده است. (قربان نیا، ۱۳۷۸: ۱۶۳)

بحران های اقتصادی با تاثیر گذاری بر تغییرات مواد مصرفی و ضروری اولیه، تغییرات قدرت خرید و افزایش بیکاری بر تبهکاری و بزهکاری می افزاید. این همبستگی به آسانی قابل توجه است.

فقر موجب می‌شود افراد در شرایط بسیار نامناسب و در محله‌های کثیف و غیربهداشتی، پرجمعیت و فقیرنشین زندگی نموده و تعداد زیادی در اتاق‌های کوچک و غیربهداشتی سکونت‌گزینند و همین امر از یک طرف می‌تواند موجبات عصبانیت و ناراحتی روحی ساکنین را فراهم نموده، موجب تصادم و نزاع بین همسایگان گردد و از طرف دیگر مانع تعلیم و تربیت صحیح فرزندان شود و بدیهی است که عدم پرورش فکری و اخلاقی صحیح می‌تواند آنان را به سوی ارتکاب جرم سوق دهد.

جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان جنایی در بررسی عوامل جرم‌زا، فقر و عامل اقتصادی را مورد توجه قرار داده و پاره‌ای از آنان فقر را مستقیماً عامل جرم دانسته و برخی دیگر برای عوامل اقتصادی در ارتکاب جرایم تأثیر غیرمستقیم قائلند و در هر صورت در تنظیم و تدوین سیاست جنایی، برای مبارزه با جرم، به مبارزه با فقر نیز می‌اندیشند و این امری بسیاری بدیهی است که مادامی که فقر، بیکاری و سایر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتبط با جرم یعنی در حقیقت علل ایجاد جرم از بین نرفته است واکنش در برابر جرم چندان مؤثر نخواهد افتاد (قربان‌نیا، ۱۳۷۸: ۱۶۶).

کودکان بیشتر در معرض مخاطرات ناشی از فقر هستند و در مقایسه با بزرگسالان به صورت متفاوتی از فقر آسیب می‌بینند، چون کودکان از لحاظ اقتصادی مستقل نیستند. عمدتاً برای تامین نیازهای اساسی به والدین تکیه می‌کنند، کودکان در مقایسه با بزرگسالان شرایط جسمی و روحی متفاوتی دارند، آنها همواره به دیگران وابسته‌اند و به تنهایی قادر به دفاع از خود نیستند، کودکان فقیر احتمالاً از محرومیت‌های متعددی رنج می‌برند که از جمله آنها می‌توان به محرومیت‌های تغذیه‌ای، امکانات بهداشتی، فقدان سرپناه مناسب و آموزش و پرورش اشاره کرد، احتمال اینکه کودکان بیشتر از بزرگسالان در معرض مخاطرات فقر قرار بگیرند بیشتر است (صانعی، ۱۳۸۹: ۱۶۴).

مطالعه بیش از هزار کودک خیابانی زامبیا در سازمان‌های غیردولتی این کشور با حمایت یونیسف، نشان داده است که پدران بیش از ۹۰٪ این کودکان بیکار هستند و زندگی کودکان در خیابان‌ها، بیش از آنکه ناشی از وضع نامناسب خانوادگی آنها باشد، ارتباط بسیار قوی با فقر دارد. یونیسف اظهار داشته طی مصاحبه‌هایش با صدها کودک خیابانی آمریکای لاتین، بارها کودکان این جمله‌ها را تکرار کرده‌اند که آنها برای کار کردن و پول درآوردن در خیابان‌ها هستند چرا که خانواده‌شان پول کافی ندارد. و آنها با مشکل فقر و گرسنگی روبه‌رو هستند. فقر از مهم‌ترین علل کار کودک است زیرا درآمد کار کودک برای زندگی او و خانواده‌اش ضروری است. (وامقی، ۱۳۸۹: ۲۴۴)

براساس مطالعات بیشتر کودکان خیابانی به خانواده‌های پرجمعیت تعلق دارند، ۸۵٪ از کودکان خیابانی از خانواده‌هایی با جمعیت بیش از پنج نفر برخاسته‌اند، اکثر کودکان خیابانی در خانواده‌هایی با درآمد پایین زندگی می‌کنند. خانواده‌های پرجمعیت در مقایسه با خانواده‌های کوچک‌تر، کمتر قادر به تامین هزینه‌های خانواده، از جمله مخارج تحصیل کودکان هستند.

۱-۳-۴. سند تعهد و حاشیه نشینی

یکی از معضلاتی که کلان‌شهرهای امروز با آن مواجه می‌باشند، پدیده حاشیه‌نشینی یا زاغه‌نشینی است که خود بسترساز بسیاری از بحران‌های اجتماعی دیگر در جامعه می‌باشد. حاشیه‌نشینی پدیده‌ای است که مفهوم و مصداق عینی آن در کشورهای مختلف نسبتاً دارای تفاوت است. این پدیده در کشورهای صنعتی و توسعه‌یافته غالباً در مفهومی متفاوت با گفتمان مرسوم در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه تعریف و تفسیر می‌گردد. در کشورهای توسعه‌یافته عمدتاً جمعیت کثیری از حاشیه‌نشین‌ها یعنی کسانی که زندگی در حوالی کلان‌شهرها را بر زندگی در متن شهرهای شلوغ ترجیح داده‌اند، افراد ثروتمند و دارای تمکن اقتصادی و مالی تشکیل می‌دهند، در حالی که در کشورهای در حال توسعه، حاشیه‌نشین‌ها عمدتاً افرادی هستند که جذب فعالیت‌های اقتصادی مستمر در جامعه نشده و عملاً خارج از متن نظام شهری زندگی می‌کنند. (جوز، ۱۹۹۸: ۴-۱۲) بنابراین، هرگز نمی‌توان یک تعریف عمومی برای این پدیده ارائه داد. اما با این وجود، در نگرشی مشهور معمولاً جامعه‌شناسان، آسیب‌شناسان اجتماعی و جرم‌شناسان، حاشیه‌نشینی را گونه‌ای از سبک زندگی عاری از استانداردها و امکانات حداقلی لازم در حوالی و کرانه‌های کلان‌شهرها معرفی می‌کنند که محل تجمع و سکونت افرادی بیکار و تا حدودی هنجارستیز می‌باشد. به هر روی، تردیدی نیست که کیفیت زندگی و امکانات اجتماعی در متن شهرها بسیار بالاتر از حاشیه شهرهاست، لذا طبیعی است که افراد ساکن در این محلات همواره درگیر گونه‌ای از تنازع برای بدست آوردن امکانات و ملزومات زندگی مطلوب‌تر باشند. این چرخه تلاش و کوشش برای دستیابی به امکانات و سطوحی حداقلی از رفاه، سبب می‌شود که افراد حاشیه‌نشین همواره با تنش مواجه بوده و حتی بیش از پیش دچار احساس شکست و ناامیدی شوند. زمانی که ساکنان محلات حاشیه‌نشین احساس کنند که نمی‌توانند در شرایط موجود پاسخی به نیازهای مالی و اقتصادی خود بدهند، چه بسا ناگزیر روی به فعالیتهای بزهکارانه آورده و مرتکب جرایمی چون سرقت، خرید و فروش مواد مخدر، فساد و فحشا و اخاذی گردند. بنابراین، جرم‌زایی پدیده حاشیه‌نشینی یک واقعیت عینی در کلان‌شهرهای امروز است که هرگز نمی‌توان بدان بی‌اعتنا بود.

1. jose

مسائلی چون نظارت رسمی و پلیسی نامناسب در مناطق حاشیه نشین، گستردگی دامنه بی سازمانی اجتماعی در حاشیه ها و ضعف های اقتصادی و فرهنگی جمعیت کثیری از حاشیه نشینان آشکارا بستر ساز فعالیت های انحرافی بوده و بیش از پیش بر فرصت های ارتکاب جرم خواهند افزود (لیسا، ۲۰۰۵: ۱۱).

۱-۳-۵. سند تعهد و بیکاری

بیکاری کنونی با پیامدهای مادی و به ویژه روانی که در بردارد توانسته است در اغلب بیکاران، در درازمدت، نوعی احساس نفرت و زدگی نسبت به جامعه فعال وجود آورد. افزون بر این احساس بیهودگی و در نهایت احساس بریدن از جامعه حالت بی تفاوتی، دشمنی و بالاخره انتقام جویی در ذهن بیکاران ایجاد می کند که خود می تواند با گذشت زمان خطر بزرگی برای نظم اجتماعی، اخلاقی و فرهنگی یک کشور محسوب گردد.

تصور اینکه قربانیان بحران بیکاری که بیکاران جزء نخستین گروه از آن هستند، در یک وضعیت دشوار روانی، مادی و در جستجوی یک پناهگاه به مواد مخدر روی آورند و سپس برای ارضای نیازهای خود وارد گروه های تبهکار شوند آسان است. بدین ترتیب کار که خود یکی از عوامل اجتماعی شدن فرد در جامعه است، با بحران بازار آن، می تواند به عکس برای فرد بیکار به یک عامل ضد اجتماعی شدن و در نهایت ضد هنجاری شدن تبدیل گردد. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۷۰: ۲۲۶)

میان بیکاری و شمار افرادی که برای نخستین بار به خاطر مشکلات روانی خود به جست و جوی کمک برمی خیزند، رابطه ای وجود دارد. فشار روانی، هیجان های منفی، ناشادی و نارضایتی از زندگی، فقدان هیجان های مثبت در میان بیکاران شایع تر از افرادی است که به کاری اشتغال دارند. کودکان خیابانی برای کسب درآمد به منظور رفع نیازهای خود و خانواده شان تلاش می کنند و به دلایل گوناگون از جمله ناتوانی جسمی و ذهنی و کارآمد نبودن و بی اعتمادی صاحبین اصناف و مشاغل، موفق به اشتغال در شغل های سالم نمی شوند و یا با شغل های کاذب مانند دست فروشی گذران زندگی می کنند یا ارتکاب بزهکاری را برای کسب درآمد ساده تر می یابند و عضو گروه هایی که فعالیت های غیر اخلاقی انجام می دهند می شوند. (کاسکالا^۱، ۱۳۸۰: ۶۶)

۱-۳-۶. سند تعهد و گرسنگی و بی‌سرپناهی

۱-۳-۶-۱. گرسنگی

امروزه افراد گرسنه در سراسر دنیا مشکلی جدی به شمار می‌آیند. و میلیون‌ها نفر دچار سوء تغذیه هستند. در میان مشکلات بهداشتی، سوء تغذیه مهم‌ترین عامل بیماری کودکان خیابانی است. این کودکان به دلیل محرومیت از مواد مغذی و ویتامین‌ها و سایر ملزومات غذایی عمدتاً به مشکل سوء تغذیه دچار می‌شوند. کودکان خیابانی تمام زندگی یا بخش اعظم آن را در خیابان‌ها می‌گذرانند و زندگی فقیرانه‌ای دارند، نیازهای اولیه آنان در حد مطلوب ارضا نمی‌شود.

عدم ارضای نیازهای مادی از قبیل تغذیه ناکافی، لباس نامناسب و عدم برخورداری از امکانات بهداشتی و... موجب می‌شود که کودکان خیابانی برای ارضای این نیازها و بقای حیات مرتکب بزهکاری شوند. با اینکه بعضی از کودکان خیابانی قادر به تأمین غذا برای خوردن هستند، اما از رژیم غذایی مناسبی برخوردار نبوده و همین امر منجر به سوء تغذیه، کم‌خونی و کمبود ویتامین در آنها می‌گردد.

کودکان خیابانی با گرسنگی و تغذیه ضعیف، مشکلات بهداشتی، فقدان سلامت جسمی و روانی و... مواجه هستند. پیامدهای بی‌خانمانی زنجیره‌ای را تشکیل می‌دهند که موجب می‌شوند نیازهای تغذیه‌ای کودکان برآورده نشود و آن‌ها به ناچار برای کسب درآمد و رفع گرسنگی دست به بزه‌هایی نظیر سرقت مواد خوراکی، جیب‌بری و کیف‌قاپی و تکدی‌گری می‌پردازند.

۱-۳-۶-۲. بی‌سرپناهی

گروهی از مردم فاقد مسکن مناسب جهت استراحت و زندگی هستند. این گروه پس از ساعت‌ها سرگردانی و کار، هنگام شب جهت استراحت و خواب با مشکل مسکن و پناهگاه مواجه هستند. از این رو با توجه به محله‌ای که در آن قرار می‌گیرند، مکانی را جهت خواب برمی‌گزینند. از جمله مکان‌هایی که از سوی این گروه به عنوان سرپناه انتخاب می‌شود عبارتند از: ساختمان‌های نیمه‌تمام، زیر پل‌ها، پارک‌های عمومی، پیاده‌روها و... بی‌سرپناهی و رها شدن در خیابان‌ها، پارک‌ها، میادین و... از ابعاد متعدد بر جامعه اثر می‌گذارد. از جمله این اثرات می‌توان به تغییر و ایجاد یک چهره زشت اجتماعی در خیابان‌ها، امیدوار کردن باندهای تبهکار برای فعالیت با این گروه‌ها، ایجاد زمینه مساعد برای سایر آسیب‌های اجتماعی و... اشاره کرد. (ملکی، ۱۳۸۵: ۱۱)

احتمال گرفتاری بی‌خانمان‌ها به انواع بیماری‌های ذهنی، روحی و روانی و اعتیاد به مواد مخدر و الکل بسیار بالاست. وضعیت سکونت این افراد و نیازهای روحی و روانی آنها باعث می‌شود که در معرض انواع سوءاستفاده‌ها اعم از سوءاستفاده جنسی و یا خشونت و انواع جرایم قرار گیرند.

بخش قابل توجهی از جوانان بی‌خانمان به ویژه زنان چاره‌ای جز تن‌فروشی برای تأمین سرپناه نمی‌یابند. نداشتن سرپناه، می‌تواند زمینه‌ساز ارتکاب بزه‌هایی مانند همکاری با گروه‌های مواد مخدر یا روسپی‌گری جهت یافتن محلی برای سکونت و خواب توسط این گروه شود. (دغاقله، ۱۳۸۹: ۴۴)

۱-۳-۷. افزایش جمعیت و مهاجرت

منظور از مهاجرت جابه‌جایی گروه‌های انسانی از منطقه‌ای به منطقه دیگر است. مهاجرت یکی از راه‌هایی است که مردم و جوامع به وسیله آن خود را با شرایط اقتصادی در حال تحول انطباق می‌دهند. در میان مهاجران، جوانانی که به تنهایی برای تحقق بخشیدن به آرزوهای خویش، زادگاه خود را رها می‌سازند، احتمال بروز حالت خطرناک و ارتکاب جرایم در آنان بیشتر از مهاجرین خانوادگی است. (مافی، ۱۳۷۹: ۳۶)

دشواری‌های شهرنشینی از جمله ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی، ناسالم بودن فعالیتهای اقتصادی، عدم تعادل و توزیع درآمدها، فقدان امکانات رفاهی برای اکثر افراد به خصوص قشر آسیب‌پذیری مثل کودکان مخاطرات متعدد دارد. از طرف دیگر در شهرهای بزرگ به دلیل افزایش بی‌حد جمعیت، هیجان، آشفتگی، نگرانی، ترس و تشویش و اضطراب در بین شهرنشینان رو به فزونی است. (ستوده، ۱۳۷۳: ۶۲)

رشد بی‌رویه جمعیت در شهرها بسیاری از شهروندان را با دشواری‌هایی چون ضعف، بی‌حالی، عدم تعادل جسمی و روانی مواجه می‌کند و بی‌میلی نسبت به کار و فعالیت را در آنها فزونی می‌بخشد. آمارهای مربوط به جرایم و بزهکاری در شهرها به خصوص شهرهای بزرگ نشانگر فزونی این پدیده‌ها در دهه‌های اخیر است که به نوبه خود از گسترش شهرنشینی ریشه گرفته است. خودگرایی و تکروی در بیشتر فعالیتها به چشم می‌خورد که روابط صمیمی کمتر است و احساس انزوای شدت دارد. (ستوده، ۱۳۷۳: ۶۲)

۱-۳-۸. مهاجرت از روستا به شهر

در کشورهای در حال توسعه، مهاجرت روستائیان به شهرها، در حقیقت انتقال فقر روستاها به شهر است. این توده‌های انسانی برای تطبیق و تثبیت وضع موجود خویش از نظر اقتصادی و اجتماعی ناگزیرند در حاشیه‌ی شهرها زندگی کنند. افزایش جمعیت، مهاجرت بی‌رویه روستائیان را در پی دارد که خود دشواری‌هایی را به دنبال می‌آورند. شغل‌های کاذب و جاذبه‌های کاذب شهرها موجب فزونی مهاجرت‌های بی‌رویه روستائیان به شهرهای بزرگ می‌شود.

مهاجران روستایی که بدون برنامه‌ریزی قبلی به شهرها هجوم می‌آورند، با بیکاری نامحدود

مواجهه شده ناچار به کارهای غیرقانونی و ضداجتماعی تن می‌دهند و موجب اشاعه‌ی اعتیاد و توزیع مواد مخدر می‌گردند و موجب تراکم جمعیت و چندگونگی جمعیت در بعضی شهرها می‌شوند، به گونه‌ای که هر گوشه‌ی شهری مثل تهران، با ویژگی‌های خاص خود به صورت شهری جداگانه به حیات اجتماعی خود ادامه دهد. (همان: ۶۳)

مقوله مهاجرت به کلان‌شهرها، به یکی از بحران‌های موجود و تاثیرگذار در امنیت اجتماعی و اقتصادی کشورها مبدل شده است، هر ساله میزان جمعیت و سهم آن در بروز ناامنی‌ها که برگرفته از فاصله نامتناسب و ناهمگون توسعه اقتصادی، فرهنگی، علمی، آموزشی و رفاهی میان شهرهای بزرگ با شهرهای کوچک می‌باشد رو به فزونی است. این جمعیت عمدتاً به خاطر ناچاری و انواع محرومیت‌ها به سمت شهرهای بزرگ مهاجرت می‌کنند و در این رهگذر با محرومیت‌های سنگین، نظاره‌گر وضعیت سطوح زندگی شهرنشینان شده و این سبب می‌شود تا مکانیسم فکرشان مختل و روانشان ناآرام و مستعد گرایش به بزهکاری شود. (کاوه، ۱۳۹۱: ۱۱۶۳)

مهاجران پس از ورود به شهر با بیکاری مواجه می‌شوند، اکثر صاحب‌نظران اقتصادی اعتقاد دارند سطح اشتغال عمده‌ترین شاخص رفاه اجتماعی در هر جامعه است و تجربه نشان می‌دهد که بیکاری اثرات جبران‌ناپذیری را بر پیکر جامعه وارد می‌سازد. رشد جمعیت و افزایش مهاجرت‌ها و حاشیه‌نشینی، یکی از ریشه‌های گسترش کودکان خیابانی و کار کودکان در جهان است. با توجه به رشد جمعیت کودکان و گسترش شهرنشینی، مشکلات کودکان افزایش می‌یابد. بسیاری از کودکان خیابانی به تنهایی یا همراه با خانواده‌شان، از شهرهای کوچک و روستاها به امید پیدا کردن کار و زندگی بهتر به شهرهای بزرگ رو آورده‌اند و پس از مدتی سرگردانی با ناامیدی به جمع کودکان خیابانی پیوسته‌اند و بعد از رویارویی با فقر و بیکاری به رفتارهای ضداجتماعی روی آورده‌اند.

۱-۳-۹. مهاجرت‌های بین‌المللی

ایران، مهاجران افغان بسیاری را از سال‌های پس از ۱۹۷۸ و با آغاز جنگ‌های داخلی در این کشور و تا به امروز پذیرفته است. حضور بیش از دو میلیون مهاجر افغان و نزدیک به ۸۰۰ هزار کودک خیابانی افغان دلیلی بر این مدعا است. حدود نیمی از کودکان خیابانی افغان دارای کارت اقامت بوده و مابقی بدون اوراق هویتی در ایران ساکن هستند. وجود کارت اقامت و برخورداری از هویت و شخصیت، در ادامه تحصیل و کاهش میزان کار و در نهایت فشار بر کودک و آزار وی موثر است. تعداد زیاد موالید در خانواده‌های افغان و نیز نوع ساختار خانواده سبب می‌شود، کودک برای ساعاتی هم که شده خارج از خانه برای کار یا امور دیگر فرستاده شود، تعداد زیاد

فرزندان خانواده‌های افغان موجب بی توجهی به تربیت، بهداشت، سلامت، تحصیل کودکان شده و افزایش کار آنها نیز به همراه دارد. (سپهر، ۱۳۹۳: ۲۰۵)

۱-۳-۱۰. سند تعهد و مشکلات آموزشی و خانواده

سیاست جنایی بسیاری از کشورها در فرآیند تحول خود به سوی یک سیاست جنایی مردمی و رعایت اصول حقوق بشر و سیاست پیشگیری پیش می‌رود. آگاهی ملت‌ها از تحول و پیشرفت سایر کشورها، موجب نزدیکی افکار و در نتیجه هماهنگی نظام‌های حقوقی خواهد شد. در بسیاری از کشورهای اروپایی، سیاست جنایی ملی با سیاست جنایی بین‌المللی گره خورده است. فلذا امروز بین سیاست جنایی ملی و سیاست جنایی بین‌المللی، ارتباطی نزدیک و مستمر وجود دارد. ارتباط و همکاری دولت‌ها با سازمان ملل در مبارزه و پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان، امری ضروری است. چراکه بزهکاری اطفال واقعی است که در تمام جوامع مطرح است. سازمان ملل متحد در اسناد و قطعنامه‌های متعدد بر اهمیت پیشگیری از جرم تأکید، و تلاش کرده است تا در خلال این اسناد، اصول پیشگیری و راهبردهای موفق پیشگیری از جرم را به کشورهای عضو ارائه دهد. رهنمود همکاری و کمک‌های فنی در خصوص پیشگیری از جرائم شهری، رهنمود پیشگیری از جرم، رهنمودهای سازمان ملل برای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان (رهنمودهای ریاض) و همچنین اعلامیه کاراکاس از مهم‌ترین مواردی است که در آنها صریح به پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان و اهمیت نهاد خانواده و نقش آموزش در مدارس در این مسئله و همچنین نقش نهادهای مدنی و همکاری و مشارکت تمامی نهادهای اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی و حتی شهروندان در مسئله پیشگیری از جرم پرداخته شده است. در رهنمود همکاری و کمک‌های فنی در خصوص پیشگیری از جرائم شهری که پیوست قطعنامه ۱۹۹۵/۹ شورای اقتصادی و سیاسی می‌باشد، در قالب طرح عمل منسجم نسبت به به کارگیری توپمان ارکان جامعه بحث شده است. به عنوان مثال همکاری یکسری عوامل که به نمایندگی از بخش‌های مختلف جامعه از جمله مددکاران اجتماعی و آموزش و پرورش، دستگاه‌های قضایی، والدین، مسئولان منتخب انجمن‌ها، شرکت‌ها، بانک‌ها و مراکز تجاری و حمل و نقل عمومی، در برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری نوجوانان، در این رهنمود توصیه شده است. همچنین سعی شده است با شناساندن ارتباط عوامل مختلف از جمله ارتباطات خانواده، آموزش و پرورش، هنجارهای مذهبی و اخلاقی، اشتغال و فقر و مسکن و بهداشت و فرهنگ خشونت‌آمیز به عنوان مؤثر در بزهکاری اطفال و نوجوانان، شیوه مناسبی برای پیشگیری از آن ارائه شود (جوان جعفری، ۱۳۹۱: ۲۶۷).

رهنمود پیشگیری از جرم نیز که پیوست قطعنامه ۲۰۰۲/۱۳ شورای اقتصادی و سیاسی سازمان

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

ملل متحد هست، به مشارکت گروه‌ها و ایجاد همکاری و تعامل بین مشارکت کنندگان اهمیت خاصی داده شده است. همچنین در این رهنمود بالا بردن سطح آسایش اطفال و بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و آموزشی که اطفال در آن به سر می‌برند، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل پیشگیری از بزهکاری اطفال مورد توجه قرار گرفته است. موضوع مشارکت نیز به‌عنوان یکی از ارکان اساسی پیشگیری مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. چه این مشارکت بین مقامات صلاحیت‌دار و وزارتخانه‌های مختلف و یا بخش خصوصی صورت پذیرد. با در نظر داشتن نقش اولیه و مهم خانواده و مدرسه در هنجار پذیر ساختن اطفال و قبول اصل لزوم مشارکت ارکان جامعه در طرح پیشگیری از بزهکاری اطفال، اهمیت مشارکت خانواده و مدرسه در این امر و کارکردها و نتایج مفیدی که از این مشارکت حاصل خواهد شد، بر کسی پوشیده نیست. به همین جهت می‌بینیم که پاراگراف نه این رهنمود بیان می‌دارد که با توجه به ماهیت گسترده علل وقوع جرم و مهارت‌ها و مسئولیت‌های لازم برای مطالعه آن‌ها، همکاری و مشارکت باید بخش جدایی‌ناپذیر پیشگیری مؤثر از وقوع جرم تلقی شود. این همکاری شامل کار مشارکتی تمامی وزارتخانه‌ها بین مقامات، نهادهای اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی، بخش تجارت و شهروندان می‌شود. بنابراین ملاحظه می‌شود که این پاراگراف به بحث مهم و چالشی ایجاد و حفظ کار مشارکتی مؤثر برای اجرای راهبردهای پیشگیری از جرم پرداخته است. این برنامه‌ها شامل کار عمودی با دولت و کارافقی با دیگر وزارتخانه‌ها، بخش خدمات، سطوح دولت و جامعه مدنی است. نقش جامعه مدنی به‌عنوان شریکی عمده در پاراگراف شانزدهم تصریح شده است. یکی از راهکارهای نقش آفرینی خانواده در طرح پیشگیری از بزهکاری اطفال به ایجاد بستری مناسب جهت آموزش خانواده‌ها در این امر مربوط می‌شود. که در این رهنمود نیز به‌طور مکرر به آن اشاره و تأکید شده است. خانواده‌ها باید برای انجام این وظایف مهیا شوند و آموزش ببینند و باید تدابیری اتخاذ شود و برنامه‌هایی تهیه شود تا اولیای طفل در کنار کارهایی که به‌طور روزمره به آن اشتغال دارند، فرصت کافی جهت این آموختن را داشته باشند. باید اطفال و خانواده‌هایشان از قانون، حقوق، مسئولیت‌های قانونی و نیز هنجارها و ناهنجارهای اجتماعی و حتی جهانی که در اسناد سازمان ملل آمده است، مطلع و آگاه باشند. در خصوص کنگره‌های پیشگیری از جرم سازمان ملل متحد نیز باید بگوییم بزهکاری اطفال و پیشگیری از آن در سال ۱۹۵۵ مورد توجه سازمان ملل قرار گرفت. در کنگره سوم پیشگیری از جرم سازمان ملل با موضوع پیشگیری از بزهکاری، بر اهمیت پیشگیری از بزهکاری نوجوانان اشاره شد. همچنین در کنگره‌های ششم، هفتم، هشتم و نهم در رابطه با موضوع بزهکاری اطفال و راه‌های پیشگیری از آن تحقیقاتی شده و به مصوباتی دست یافته است. کنگره سوم تحت عنوان نیروهای اجتماعی و پیشگیری از بزهکاری

به اهمیت و نقش مدرسه و تسهیلات آموزشی در این رابطه پرداخته است. به طور کلی در رابطه با مدرسه و نقش مهارت‌ها و آموزش‌ها در این نظام در برنامه‌های پیشگیری از جرم توصیه‌ها و پیشنهادهایی از سوی کنگره‌ها در این خصوص ارائه شده که به مهم‌ترین آن‌ها، که به موضوع این مقاله مرتبط می‌باشند، اشاره می‌نمایم. الف) مدرسه باید تا حد امکان برنامه‌های آموزشی را با توجه به تفاوت استعدادها و شخصیتی در میان کودکان، فراهم نماید. ب) مدرسه باید حرکت در راستای توسعه و رشد شخصیت و نگرش‌های کودکان، برای رویارویی با تأثیرات ناسالم در جامعه، در اولویت قرار دهد. ج) طراحی برنامه آموزشی باید به نحوی باشد که ارتباط و مشارکت مدرسه و خانواده به منظور رفع یا کاهش مشکلات ناسازگاری کودکان، تأکید نماید. والدین و معلمان و انجمن‌های خانه/مدرسه یا سایر انجمن‌های مشابه هم، باید در راستای تحقق اهداف چنین برنامه آموزشی سعی نمایند. د) ارائه خدمات اجتماعی و روان‌شناختی، باید تا حد امکان از طریق مدرسه برای کمک به کودکان و کمک و راهنمایی والدین و معلمان صورت پذیرد. برای این منظور، تأسیس کلینیک‌های ارشادی و آزمایش‌ها روان‌شناختی و تسهیلات درمانی، از اهمیت بسزایی برخوردار است. ه) آموزش کودک و نوجوان، باید فراتر از مطالب کتاب‌های فعلی توسعه داده شود و در این راستا باید آشنایی با هنجارهای اجتماعی، استانداردهای اخلاقی، مسئولیت‌های مدنی و آگاهی از قوانین کشور، به طور جدی در برنامه درسی وارد شود. و) مراکز تخصصی آموزشی و کلینیک‌هایی برای کودکان و والدین آن‌ها ایجاد گردد. ز) سیستم‌های آموزشی، باید در معیت والدین، سازمان‌های اجتماعی و مؤسساتی که در زمینه جوانان بزرگ‌سال فعالیت دارند، به ایفای نقش پردازند و نهادی متکفل برقراری مشارکت منسجم میان آن‌ها شود. ح) نوجوانان و خانواده آن‌ها باید علاوه بر قوانین و حقوق و تکالیف ملی خود، از بین‌المللی مندرج در اسناد سازمان ملل متحد، آگاه گردند. ط) نظام‌های آموزشی، باید مراقبت و توجه را به نوجوانان که در معرض خطر اجتماعی قرار دارند، گسترش دهند. برنامه‌های ویژه پیشگیری و موضوعات و مواد آموزشی، دوره تحصیلات، رویکردها و ابزارها باید توسعه یافته و به طور کامل از مزایای آن استفاده گردد. ی) لازم است سیاست‌گذاری ویژه‌ای در زمینه آگاهی‌بخشی دانش‌آموزان راجع به پیشگیری از الکلیسم و سوءمصرف مواد مخدر صورت پذیرد و آموزگاران باید به منظور پیشگیری و مواجهه با این مشکلات، آموزش عملی بگذرانند تا بتوانند این موارد را به دانش‌آموزان منتقل نمایند. ک) مدرسه باید فعالیت‌های آموزشی غیررسمی در راستای منافع جوانان بزرگ‌سال با مشارکت گروه‌های اجتماعی را طراحی، توسعه و اجرا نماید (طه، ۱۳۹۰: ۲۱۷).

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، این کنگره‌ها تأکید بسیار زیادی بر اهمیت نقش مدارس و

همکاری و مشارکت با خانواده در برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان دارد. حتی در این کنگره‌ها صریحاً بیان شده که سیستم‌های آموزشی باید در معیت والدین به ایفای نقش بپردازند. در خصوص آموزش کودکان و خانواده‌ها نیز، این وظیفه بر عهده نظام مدارس گذاشته شده است. تأسیس کلینیک‌های ارشادی و آزمایش‌ها روان‌شناختی و تسهیلات درمانی نیز در این راستا از نگاه کنگره‌ها، ضروری است.

نتیجه‌گیری

دسترسی به آموزش کیفی از جمله حقوق اساسی انسان‌هاست و برای مبارزه با فقر، تبعیض و حاشیه‌نشینی، گسترش دسترسی به آموزش بویژه از طریق فناوری‌های نوین اطلاعاتی ضروری است. با توجه به پیشرفت این فناوری و کاربرد و نقش مهم آن در توسعه، کشورها باید برای ارتقای مداوم دانش و مهارت‌های نیروهای محوری در امر آموزش یعنی معلمان و همچنین بازننگری و طراحی مجدد نظام‌های آموزشی و برنامه‌ریزی درسی متناسب با تحولات نوین اطلاعاتی اقدام کنند. مصوبات اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی حاوی تعهد همه کشورهای جهان بر گسترش دسترسی به اطلاعات و تأمین آموزش کیفی برای شهروندان به منظور دستیابی به توسعه پایدار است. در چارچوب این مصوبات کشورها متعهد شده‌اند تا سال ۲۰۱۵ مراکز آموزشی خود را در تمامی سطوح به فن‌آوری‌های نوین تجهیز کرده و متناسب با تحولات نوین در برنامه‌ریزی درسی خویش بازننگری و در این زمینه توجه ویژه‌ای به گسترش و توسعه سواد اطلاعاتی داشته باشند.

ما در این تحقیق نتیجه گرفتیم که آموزش به اقشار مردم بخصوص کودکان و نوجوانان در همان ابتدا می‌تواند آینده‌ی خوبی را برای آنان رقم بزند و آنها را از ارتکاب جرم و انحراف بازدارد و از دیدگاه سیاست جنایی با اتخاذ تدابیر این سند تعهد می‌توان پیشگیری‌هایی را در سطوح مختلف اعمال کرد.

تشکر و قدردانی

به رسم ادب، بر خود لازم می‌دانیم از عزیزانی که در پژوهش حاضر ما را یاری رساندند تقدیر و تشکر نماییم.

فصلنامه علمی

پژوهش‌های

جرم‌شناختی

پلیس

منابع

- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۲۰). **لسان العرب**. جلد ششم. چاپ اول. بیروت: دار صادر.
- بابایی، عباس (بی تا). **سیاست جنایی در ایران**. پایان نامه دکتری. دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- تسلیمی، محمد سعید (۱۳۸۶). **تحلیل فرایندی خط مشی گذاری و تصمیم گیری**. تهران: سمت.
- جوان جعفری، عبدالرضا و دیگران (۱۳۹۱). **رهنمودهای عملی پیشگیری از جرم**. چاپ اول. تهران: میزان.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷). **لغتنامه دهخدا**. جلد پنجم. چاپ دوم. تهران: دانشگاه تهران.
- دغاقله، عقیل (۱۳۸۹). **آسیب های شهری در تهران**. تهران: جامعه شناسان.
- سپهر، محمد و اخوت پور، بهنام (۱۳۹۳). **آسیب های کودکان، نوجوانان و جوانان**. جلد اول. تهران: آگه.
- ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). **مقدمه ای بر آسیب شناسی اجتماعی**. تهران: آوای نور.
- سلیمی، صادق (۱۳۸۰). **جنايات سازمان یافته فراملی در کنوانسیون پالمو و آثار آن**. مجموعه مقالات اولین همایش حقوق بشر دانشگاه علامه طباطبایی.
- صانعی، لیلا و راغفر حسین (۱۳۸۹). **اندازه گیری آسیب پذیری کودکان کشور در مقابل فقر**. رفاه اجتماعی. ۹(۳۵): ۱۸۷-۱۶۱. قابل بازیابی از:
http://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-1-116&slc_lang=fa&sid=1
- طه، فریده (۱۳۹۰). **بررسی کنگره های پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد (۱)**. چاپ اول. تهران: میزان.
- عظیم زاده اردبیلی، فائزه و حسابی، ساره (۱۳۹۰). **سیاست جنایی و تصور مفهومی آن**. تعالی حقوق. ۴(۱۵): ۱۳۳-۱۱۳. قابل بازیابی از:
<https://www.vekalatonline.ir/userfiles/Files/Taali-Hoghoogh/15/06-m.azimzadeh-hesabi.pdf>
- قاری سید فاطمی، سید محمد (۱۳۸۲). **حقوق بشر در جهان معاصر**. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- قربان نیا، ناصر (۱۳۷۸). **نگاهی به فقر از منظر جرم شناسی**. نامه مفید. ۵(۱۷). قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=187976>
- قیاسی، جلال الدین (۱۳۸۵). **مبانی سیاست جنایی حکومت اسلامی**. چاپ اول. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- کاسکالا، کای و همکاران (۱۳۸۰). **آثار بیکاری بر آسایش و سلامت روانی**. ترجمه حسن رفیعی. رفاه اجتماعی. ۱(۲): ۸۲-۶۵. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=21718>
- کاوه، محمد (۱۳۹۱). **آسیب شناسی بیماری های اجتماعی**. جلد دوم. تهران: جامعه شناسان.

- کلهر، احمد (۱۳۸۴). فقر و شیوه های مدیریتی مقابله با فقر. اقتصادی. (۴۵ و ۴۶): ۲۴-۱۹. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/14613/%D9%81%D9%82%D8%B1-%D9%88-%D8%B4%DB%8C%D9%88%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%85%D8%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C%D8%AA%DB%8C-%D9%85%D9%82%D8%A7%D8%A8%D9%84%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D9%81%D9%82%D8%B1>

- لازرژ، کریستین (۱۳۷۵). درآمدی بر سیاست جنایی. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی. انتشارات یلدا.

- مافی، عزت الله (۱۳۷۹). مهاجران و رابطه آن با بزهکاری. جمعیت. (۲۷): ۴۵-۳۱. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=28843>

- ملکی، حسن (۱۳۸۵). کودکان و نوجوانان خیابانی. تهران: آبیژ.

- نجفی ابرند آبادی، حسین (۱۳۷۰). بزهکاری و شرایط اقتصادی. تحقیقات حقوقی. (۹): ۲۲۹-۲۱۷. قابل بازیابی از:

https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56642.html

-Poullet, Y.(2004). **Technologies de l'information et de la communication et corégulation: Une nouvelle approche**, Droit et nouvelles technologies.

-Jose,J. Lopez.(1998). **The Geography of Crime**, U.S.A: Indiana state university press.

-Lisa, Kahn.(2005). **The Geography of Crime**, Canada: Univwesuty of Calgary press.

-UNESCO (2005). **Toward Knowledge Societies**, UNESCO World Report, Paris,UNESCO.